

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Dr. Ergin AYAN*

1. Anadolu'nun Sosyopolitik Durumu

Osmanlılar, XIII. Yüzyıldan XX. Yüzyıla kadar devam eden, hudutları Asya, Avrupa ve Afrika'da geniş sahalara yayılan büyük bir imparatorluk kurdular. Başlangıçta bir beylik olarak teşekkül eden bu devletin kuruluşu sırasında Anadolu çok yoğun bir siyasî ortam içerisinde bulunmakta ve en hareketli devirlerinden birini yaşamaktaydı. Osmanlı devletinin teşekkülünü iyi kavrayabilmek için bu coğrafi mekanın sosyal tarihi sürecine de bir göz atmakta fayda vardır. Yaklaşık üç asırdan beri yurt edinmek ve yerleşmek için Anadolu'ya gelmekte olan Oğuz-Türkmen boy ve oymakları, Selçukluların askeri, siyasî ve mülki idareleri altında göçebe, yarı göçebe ve yerleşik hayatın güzel bir örneğini vermişler ve muazzam eserler vücuda getirmişlerdir. Bu sürenin sonunda büyük bir kısmı Türkleşmiş bulunan Anadolu, buna rağmen etnik bakımdan değişik menseli gruplar arasında cereyan eden kıyasıya bir mücadeleye sahne olmaktadır. Bu mücadelenin odak noktasında asıl unsurları Türk-Oğuz boyları, Moğollar, Ermeniler ve Rumlar teşkil etmekteydi.

Anadolu'nun fethinin üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen Ermeniler, güneyde İç-İl, Antakya, Klikya ve Maraş bölgesinde Selçuklu Devleti'ne vergi vererek varlıklarını sürdürdüler. Ancak bu süre içinde Ermeniler, Haçlı seferlerinin tazyikleri üzerine zaman siyasî mücadele formuna girmişlerdir. Haçlı seferleri bir çok etnik zümreleri askerî yönden aktif duruma getirmiş, bu milliyet grupları bazen de Bizans'la çatışmalara girmişlerdir. İşte Haçlı seferleri ve Bizans'ın tahrikleri sonucunda Selçuklu Devleti sosyal düzeni sağlamakta güçlük çekmiş ve Moğol istilâsı ile ortaya çıkan durum beyliklerin zuhurunu kaçınılmaz kılmıştır.

XIII. yüzyılda Moğolların Anadolu'ya girmeleri mevcut Selçuklu askerî, siyasî ve ekonomik nizamının yok olmasına neden olmuştur. Selçuklu-Türk hakimiyetinin çok belirgin olduğu Anadolu'da, 1243 Köseadağ¹ savaşıyla siyasal üstünlük birdenbire Moğollara geçti². Ancak, Selçukluların 300 yıllık bir süreçte

* Kocaeli Üniversitesi Tarih bölümü öğretim elemanı

¹ Köseadağ, Zara ile Suşehri arasında, Kızılırmak sahilinde bulunmaktadır.

² Bu sırada Türkiye Selçuklu hükümdarı olan İzzeddin Keykâvus b. Gıyâseddin Keyhüsrev, Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusuyla girişmiş olduğu savaşı kaybetti. Daha geniş bilgi için bk. Reşidüddin Fazlullah, *Câmi'ü't-tevârih*, neşr. Muhammed Rüşen-Mustafa Müsevî, II, Tahran 1373 hş., s. 933.

devam eden bir mücadele sonucunda kurmuş oldukları sosyal ve kültürel yapının yine Moğollar tarafından birdenbire ortadan kaldırılması beklenemezdi. Çünkü Selçuklu Devleti'nin tabanını teşkil eden Türk halkının birliği ve bütünlüğü, kuvvetli dini hislere ve gücünü Oğuzculuk şuurundan alan milli bağlara dayanmaktaydı. Selçuklu idaresinde Anadolu'nun sosyal yapısı gibi, fikrî yapısı da büyük bir değişikliğe uğramıştı. Bütün bu güçlü bağlara rağmen Selçukluların siyasal yapısındaki bölünme, dinî ve fikrî alandaki huzursuzluklarla beslenmiştir. Anadolu Türklüğü, Özellikle dinî ve kültürel konularda çok hassastı. Nitekim, Anadolu'da zaman zaman kendini hissettiren, dinî fikirler uğrunda çıkarılan isyanlar bu hususu doğrulamaktadır. Bunlardan biri olan Babafler İsyânı (1240)³, Moğol istilâsına zemin hazırlayan etkenlerden biridir.

Her halükârda, XIII. Asrın ikinci yarısına doğru Selçuklu devleti Anadolu'da sarsılma durumuna girdi. Bu asrın sonunda Anadolu'da Mısır-Suriye hükümdârı Baybars'ın da dahil olduğu bir çok devletin hâkimiyeti devresi başladı. Selçukluların karşısında Moğollar vardır ve Türkler karşısında gerilemiş olan Bizans da Altınordu hanlarının nüfuzu altına girmiştir. Anadolu'daki sosyal vaziyet, birkaç devletin istilâ ve tahakkümü altında bozulan ve parçalanan feodal bir yapıyı göstermektedir. Devamlı hale gelmiş olan istilâlar Anadolu beyliklerinin siyasî nüfuzunu kuvvetlendirmiş ve onları müstakil savaflara sürüklemiştir. Selçukluların idaresini ele geçiren Moğol hâkimiyeti, bu Türk beyliklerinin zuhurunu destekler mahiyettedir. Moğol kumandanları, usulen ve fiilen itaat etmiş bulunan Selçuklu kumandanlarından daha selâhiyetli duruma gelmişlerdi. Ayrıca bu Moğol ordularının beslenmeleri ve zarurî ihtiyaçlarının temini, büyük bir mali güçlük ve sıkıntı yaratmakta idi. Halk aşırı vergiler altında eziliyordu. Bunun yanı sıra Sultan Baybars'ın 1277'de Anadolu'da bir Moğol ordusunu bozguna uğratması⁴, Moğol hükümdârı Abaka Han'ı kızdırmış ve o, suçlu suçsuz bir çok insanı öldürtmüştü. Moğol tesiriyle Selçuklu Devleti'nin kendisini yönetmede ortaya çıkan savunma sorunları, uç bölgelerinde beyliklerin tabii savunma pozisyonuna geçmeleri ile giderilmiştir. Uç beylikleri, Moğollardan kaçan göçerleri bünyesine almak zorunda kalınca, onları barındıracak yerleşme alanı sağlamak için Bizans sınırlarına baskınlar yapmak gerekmiştir.

İşte bu uç beyliklerinden birisi olan Kayı boyunun, Osmanlı beyliği olarak yapılanması, mevcut siyasal ve sosyal gelişmelere bağlı olarak ilerleme kaydetmiştir. Yukarıda izah ettiğimiz siyasal gelişmelerin yanı sıra nüfus artışı ve ekonomik güçlükler, Oğuz-Türkmen boylarının göçlerini batıya doğru yoğunlaştırmış, ilerleyen Selçuklu çöküşü ise bu Türk oymaklarına uçlarda gaza yapma olanağı vermiştir.

³ *Câmi'ü't-tevârih*, IV, s. 2248; İbn Bibi, *el-Evâmîrü'l-Alâiye fi'l-Umuri'l-Alâiye (Selçuknâme)*, II, haz. M. Öztürk, Ankara 1996, s. 49-53.

⁴ *el-Evâmîrü'l-Alâiye*, II, s. 186-192; Karş. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993 (3. Baskı) 545 vd.

Her şeyden önce uçlardaki nüfusun büyük bir çoğunluğunu göçebe Türkmenler teşkil etmekte idi. Hinterlanddaki Selçuklu kültür merkezlerinin şer'i hukuka, merkeziyetçi bürokrasiye, Arap ve Fars edebiyatına dayanan yüksek kültür şekilleri karşısında, uçlarda halk tarikatleri, tasavvufî bir halk edebiyatı ve örfî hukuka dayanan bir kültür; yani kalıplaşmamış bir halk kültürü hâkimdi. Bu uç kültürü an'anesi bütün Osmanlı tarihi boyunca devlet ve kültür hayatı üzerinde teşirini sürdürecektir, Osmanlı kültürü Türk karakteri daha belirgin yeni bir İslâm terkihi olarak ortaya çıkacaktır. Osmanlıların menşei üzerinde çalışma yapan araştırmacılar, bu uç kültüründeki gaza fikrine bilhassa dikkat çekmişlerdir. Uçlardaki gaza fikrinin, Türkmenler arasındaki her türlü sosyal ve kültürel hayata damgasını vurduğu, ayrıca Osmanlı Devleti'nin fütuhatçı karakterini tayin ettiği görülmektedir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Osmanlı Devletinin kuruluşu olan 1299'a kadar, Selçuklu Devleti'nin durumu Anadolu'daki nüfuzunun bittiğini gösteriyordu. Bu hâkimiyetin sona ermesinden sonra Anadolu beyliklerin yönetimine geçti. Anadolu'nun Türkmen halkı, varlıklarını devam ettirme hususunda uyandı ve kendi şartlarını hazırladı. Boy beyleri bu devirde halkın sorumluluğunu askerî, siyasî ve iktisadî yönden üstlendiler. Beyliklerin belli sınırlı bölgeleri yönetmeleri tarihî olarak hususi bir vazifenin yerine getirilmesini ifade eder. Osmanlı Beyliği Türk-İslâm ülküsünü gerçekleştirmek için buldukları yörenin şartlarına muvafık olarak batıya Bizans'a yönelmiştir. Allahın din ve adının dünyaya yayılması; yani *ilâ-i kelimetullah* fikri Osmanlıların kuruluş ve yayılma amacıdır. Bunu şundan anlıyoruz; her Osmanlı Beyi fethettiği yerde büyük bir adalet duygusuyla hükümet sürmüş, sosyal ve kültürel müesseseler vücuda getirmiştir. Bu İslâm hukukuyla bağdaşan bir hadisedir.

2. Kayı Boyu ve Ertuğrul Gazi

Buğün için kesin olarak bildiğimiz husus, Osmanlı ailesinin batıya doğru göç eden büyük Kayı kabilesinden bir cemaata mensup olduğudur. Yapılan araştırmalara göre Kayılar, Oğuzların 24 kabilesinden biri olup Gün-Han koluna mensupturlar⁵. Osman Gazi'nin ağzından şöyle bir beyit vardır:

“Osman! Ertuğrul'un oğlusun

⁵Mahmûd Kaşgârî (*Divân-ı Lûgati't-Türk*, I, Türkçe trc. B. Atalay, Ankara 1986, s. 55 vdd.) Oğuz boylarını ve damgalarını verir. Buna göre Kayı boyunun damgası İYİ şeklindedir; 24 Oğuz boyunu sayan kaynaklardan birisi de *Câmi'ü't-tevârih* (I, s. 42.)'dir. Kayılar hakkında daha geniş araştırmalar için bk. F. Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1980 (3. Baskı), s. 216-221; Osmanlıların Kayılardan olup olmadığının münakaşası hakkında bk. F. Köprülü, “Osmanlıların Etnik menşei meseleleri”, *Bellekten*, VII, s. 219-313.

Oğuz Kara Han neslisin.”⁶

Buna göre Osmanlılar denen padişahlar sülalesi, Oğuzların Boz-Ok⁷ kısmındandırlar. Zaten İslâmiyetten sonra Anadolu'ya gelen Türklerin hemen umumiyetle Oğuz kavminden idiler. Araplar Oğuzlara el-Guz, Bizanslılar Uz, Latinler de Uzi demişlerdir ki, bu isim onlara göre aynı zamanda Türk kelimesini karşılıyordu. Oğuzlardan olan bu Kayıların asıl yurtları bir rivayete göre Aral gölü civarındır. XII. asırda Kırgız bozkırlarını bırakıp Merv'e, ardından İran'ın Moğol hâkimiyeti altına girmesiyle Moğolların öntünden ilerleyerek Anadolu'ya gelmişlerdir. Yani Kayıların Anadolu'ya Moğollardan evvel geldikleri bazı vukuatlarda adlarının geçmesinden ortaya çıkmaktadır. Aslında Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı olan Mardin Artukluları da Kayılardandı. Bunu sikkeleri üzerindeki Kayı tamgasından anlıyoruz⁸. Artuklu Devleti'nin kuruluşunda da ilk askerî güçleri Kayılar teşkil etmekte idi. Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman-Şah'ın da bunların hizmetinde bir bey iken Artuk Arslan'ın bir emri üzerine Caber'e indiği ve Fırat'ı geçerken boğulduğu rivayet edilmektedir⁹. Bu münasebetle Osman Gazi'nin dedesinin defnedildiğine inanılan bu mezar II. Abdülhamid tarafından mükemmel bir surette yeniden yaptırılmıştır. Bugün Türk sınırına 100 km. uzaklıkta bulunan ve Suriye toprakları içerisinde bulunan bu yerde bir Türk karakolu bulunmaktadır¹⁰.

Hulasa Süleyman-Şah'ın ölümü üzerine kalan dört oğlundan Ertuğrul Gazi ve Dündar Bey'in idaresindeki Kayılar, Erzincan'a doğru geldiler. 1230'da Yassıçimen'de Harezmsahlara karşı savaşan Alâaddîn Keykübâd'a yardım ettiler¹¹. Alâaddîn Keykübâd bu yardımlarına karşılık Kayıların Karacadağ yöresine yerleşmelerine izin verdi. Böylece Ertuğrul Gazi'nin reisliğinde bir uç beyliğinin nüvesi teşkil edilmiş oluyordu.

⁶ Yazıcıoğlu'ndan naklen F. Sümer, *Oğuzlar*, s. 220.

⁷ Oğuzların Gün-Han kolunun Boz-Oklardan olduğu Mirhond (*Ravzatu's-safâ*, neşr. Abbâs Zeryâb, IV, Tahran 1358 hş., s. 819) tarafından da kaydedilmektedir.

⁸ İsmail Galib, *Meskûkât-ı Türkmâniye*, İstanbul 1311, s. 19; Karş. F. Köprülü "Artuklular", *İA*, s. 617; O. Turan (*Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul, s. 137-139)'a göre Artukluların Kayılardan değil, Döğerlerden olmaları daha kuvvetle muhtemeldir. Artukluların, metbû devletin damgasını kullanmaları ihtimal dahilinde iken, paraların üzerindeki damgalardan onların mensup oldukları boy hakkında kesin bir hükme varmak da zor görünüyor.

⁹ Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, İstanbul 1992, s. 13; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, neşr. F. R. Unat-M. A. Köymen, Ankara 1987, s. 59, 61.

¹⁰ M. Hartmann, "Câber", *İA*, III, s. 2.

¹¹ Yassıçimen Savaşı hakkında daha geniş bilgi için bk. *el-Evâmirü'l-Alâiye*, I, 395-410; Ertuğrul Gazi'nin bu savaşa karıştığına dair bk. *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, 61-65.

Sonra Bizans İmparatorluğu ile yapılan savaşlarda pek büyük yararlılığı görüldüğünden ve Söğüt'ü fethettiğinden Selçuklular, Ertuğrul Gazi'ye Söğüt'ü kışlak, Domaniç'i de yaylak olarak verdiler¹². Böylece bir uc beyliği meydana getiren Ertuğrul Gazi aşiretini Söğüt'te iskân etti. Artık oralarda Bizans'dan yerler almağa devam etti. Uludağ'ın geçitlerini koruyan hisarlardan birinin adı Angelokoma, yani Bilecik idi. Her yıl Ertuğrul'un sürülerinin taze ot bulmak için dağlara çıktığı ve indiği zamanlarda bu hisarın insanları çobanlara hakaret ediyor ve köyünları dağıtıyordu. Yaşlanmış olan Ertuğrul barış taraflısı olduğundan Bilecik tekfuruna şikayette bulundu. Rum beyi Ertuğrul Gazi'nin teklifini kabul etti. Buna göre Türkmen kadınları her yıl kaleye giderek hediyeler sunacaklardı. Bu durum yıllarca böyle devam etti. Ancak Türkmenlerin böyle her yıl vergi verir gibi Bizanslılara hediye vermeleri Osman Gazi'nin gücüne gitti. Savaş arkadaşlarından bir kaçına içini döktü. Her zaman olduğu gibi Bilecik tekfuruna kadınların elinden alışılmış hediyeleri götüren heyet, bu sefer uzun elbiseler giymiş, başlarında kadın örtüleri olan, tepeden tırnağa silahlı altmış savaşıçından oluşuyordu. Dışarıda 100 süvariyle beklemekte olan Osman Gazi ise tekfurun seferden dönüşünde yolunu kesecekti. Olaylar beklenildiği gibi gelişti. Fakat bu savaşta Osman Gazi'nin çok sevdiği yeğeni Bay Koca şehit oldu¹³. Onun hatırasına dere kenarında küçük bir türbe yaptılar.

Bu zafer Osman Gazi'ye daha fazla toprak kazanma hırsını verdi. Bu amaçla Karahisar'a bir sefer düzenledi. Savaşı kazanınca merkezini Karahisar'a nakletti. Zafer bu defa en küçük kardeşi Sarı Yatu'nun başını yedi. Sarı Yatu şehit düştüğü çam ağacının altında toprağa verildi¹⁴. Genç kahramanın büyükleri ve arkadaşları hatırasını yaşatmak için yıllarca ağacın dallarına kandil astılar. Geceleri uzaktan bakanlar çam ağacını tamamen ışıklı olarak görüyorlardı. Aynı yıl aşiret bir başka ölüm haberiyle daha sarsıldı. Ertuğrul Gazi 1281 veya 1288'de 90 yaşında iken öldü¹⁵.

3. Osman Gazi

Ertuğrul Gazi'nin ölümüyle birlikte yerine bir bey tayin etmek meselesi ortaya çıkınca, Kayı aşireti kuvvet, kudret ve kabiliyeti cihetinden Osman Gazi'yi tercih etti. Osman Bey'in amcası Dündar Bey daha tecrübeli olduğundan dolayı bazı

¹² *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 65.

¹³ *Âşıkpaşaoğlu Tarihi* (s. 15)'nde Bay Koca'nın, Osman Gazi'nin kardeşi Sarı Yatu'nun oğlu olup, Ermeni Beli'nin tükendiği yerde Hamzabey köyünün civarında gömülü olduğunu yazmaktadır; Karş. *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 81; Karş. A. De Lamartine, *Aşiretten Devlete (Türkiye tarihi)*, I, Tercüman 1001 Temel Eser, Tarihsiz, s. 60.

¹⁴ *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 85; *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 17.

¹⁵ *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 79, Ertuğrul Gazi'nin 93 yaşında vefat ettiği rivayet edilmektedir.

yaşlılar tarafından beyliğe namzet gösterilmişti. Fakat Dündar Bey, Osman Gazi'nin reisliği için temayülün fazla olduğunu görünce itaat etti ise de, daha sonra yeğeni aleyhine faaliyeti duyulduğundan katledildi (1298)¹⁶. Ancak Osman Gazi'nin beyliğine karar verilmiş olduğundan, ananeye göre gaza akınları başladı. Osman Gazi Osmanlı Devleti'nin müessisi ve ilk padişahıdır. Selçuklu hükümdarı II. Gıyaseddin Mes'ûd, 1284'de Osman Bey'e Söğüt'ü temlik ettiğine dair bir ferman gönderdi. Karaman'da ona Nasirüddin Ebü'n-nasr Osman Şah denmekte idi. Aynı Selçuklu hükümdarı 1289'da Osman Bey'e tuğ, sancak, davul, altın kılıç, gümüş takımlı bir at, silah ve para ile birlikte ferman gönderdi. Fermanda Osman Şah'a Eskişehir'in verildiği, kendisi Bey tayin edildiği ve vergiden muaf olduğu belirtiliyordu. Bu duruma göre Osman Gazi, yarı müstakil olmakla beraber ismen Selçuklulara tabi idi.

Türkmenlerde beylerin ikindiden sonra yemek çıkararak maiyetlerine yedirmesi adetti. Ferman böyle bir yemek sırasında gelmişti. Osman Bay tazimen ayağa kalkıp ellerini göğsü üzerine koydu ve davul çaldırdı. İşte bu suretle her gün o vakitlerde tabl çalınması ve padişahların bunu ayakta dinlemesi adet olmuştur. Uzun süre devam eden bu usul Fatih Sultan Mehmed zamanında kaldırılmıştır¹⁷.

Etrafının Türk beylikleri tarafından çevrilmiş olması dolayısıyla genişleme siyaseti açısından Osman Bey Bizans hudutlarına doğru harekete geçti. Bizanslılardan Karacahisar'ı zaptetti ve kalenin kilisesi camie tahvil edilip ilk ulemadan olan Dursun Fakih tarafından Selçuk sultanlarının da adı zikredilmek suretiyle Osman Gazi adına hutbe okundu¹⁸. Bu Osmanlı beyliğinin istiklalinin ilanı anlamına gelmekteydi.

Tam bu sıralarda Selçuklu hükümdarı Moğollar tarafından tutuklanıp İran'a götürüldü¹⁹. Rivayete göre, Kayı boyunda ise şöyle bir anane vardı. Buna göre

¹⁶ Dündar Bey, Osman Gazi'nin reisliğini bir türlü hazmedemeyip, müsait bir fırsat kolluyordu. Hatta rivayete göre Yarhisar ve Bilecik Rum beylerinin Osman Gazi'yi öldürmek için tertib ettikleri tuzaktan Dündar Bey'in de haberi varmış. Osman Bey bu hadiseyi bastırdıktan sonra amcası Dündar bey'i öldürmüştür. Bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988, s. 104, n. 2; *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 95'de Osman Bey'in Dündar'ı okla vurup öldürdüğü zikredilmektedir; Karş. Hayrullah Efendi, *Osmanlı Tarihi*, II, İstanbul 1292, s. 46.

¹⁷ *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 19; *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 108 vd.

¹⁸ *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 25; *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 111.

¹⁹ Bu Selçuklu hükümdarı III. Gıyâseddin Keyhüsrev olup, Moğol hükümdarı tarafından idam ettirilmiştir. Bk. B. Spüler, *İran Moğolları*, çev. C. Köprülü, Ankara 1987, s. 95; Mirhond (*Ravzatu's-safâ*, IV, s. 702), bu hükümdarın h. 682 (m. 1283-1284)'de Moğol hükümdarı Ahmed Han tarafından Erzincan'da katledildiğini, Argun Han tahta geçince de onun yerine Selçuklu hükümdarlığına Gıyâseddin Mes'ûd'un tayin edildiğini belirtmektedir.

hanlık önce Kayılarda iken Selçuklular bunu zorla ele geçirmişlerdi. Bir gün nasıl olsa Kayıların eline geçecekti. Bu haber gelince, o günün geldiğine hükmettiler. Oğuz beyleri toplanıp, “Selçuklular yıkıldı, Moğol istilasına karşı memleketi müdafaa etmek için muktedir bir hükümdar lazımdır. Osman Gazi hem buna muktedir, hem de Kayı neslindedir” dediler. Yani devleti kurtarmak için Osman Gazi’yi Selçuklu tahtına oturtmak amacındaydılar. Osman Bey bu teklifi kabul etti. Oğuz töresi mucibince biat merasimi yapıldı²⁰. İşte bu istiklâl 1299 tarihindedir. İşte böylece Selçuklular hanedanı yerine Osmanlılar hanedanı geçmiştir.

Zaten son Selçuklu hükümdarı III. Alâeddîn Keykübâb da vefatından evvel devletin çökeceğini düşünmüş ve uc beylerinden Osman Bey’in dirayetli ve faziletli bir zat olup, devleti kurtarabileceğine kanaat getirmiştir. İşte bu düşünce ile ölmeden evvel saltanatını Osman Gazi’ye terk eylemiştir ki bu vasiyetin şahitlerinden biri de Mevlâna Celâleddîn-i Rumî idi. Selçuklu Sultanının vefatıyla birlikte beyler toplanıp Konya’da Selçuklu tahtına çıkardılar. Osman Bey’e Mevlâna eliyle kılıç kuşatıldı. Son zamanlara kadar Osmanlı padişahlarının tahta çıktıkları vakit muhteşem bir alayla İstanbul’da Eyüp Sultan Türbesi’nde Mevlâna sülalesinden olan zamanın Konya Çelebisi eliyle kılıç kuşatılmakta idi ki, bu adet o vakitten kalmıştır. Bu vakaların rivayeti esnasında Hacı Bektâş-ı Veli, Şeyh Edebalı gibi alimlerin de adları geçmektedir ki, bu da son Selçuklu hükümdarının saltanatı Osman Gazi’ye verdiği rivayetini kuvvetlendirmektedir²¹. Her halde tarihimizin çok önemli olan bu noktası iyi ve sağlam bir araştırmaya muhtaçtır. Verilen malumatların hangisi doğru hangisi yanlış olursa olsun bir gerçek vardır ki, Selçuklu saltanatı son bulmuş, Anadolu coğrafyasında Osmanlı hanedanı tahta oturup, milli birliği temin için çalışmış ve bunu başarmıştır. Aslında Osmanlı devletinin kuruluş süreci de bu uzun dönemi içine almaktadır.

Başlangıçta Osman Gazi’nin Kayı boyu içerisindeki otoritesi şüphesiz aşiret reisliği sıfatından ileri geliyordu. Aşiret içindeki savaşçı gurup, dışarıdan gelen alpler ve gazilerle Osman Gazi etrafında büyüdü. Osman Gazi Şeyh Edebalı ile yakınlığı sayesinde gazi liderliğini Uc cemiyetinin diğer sistemi içinde kısa sürede meşrulaştırdı. Diğer taraftan Osmanlı tarihçilerinin bazılarının iddia ettikleri gibi Selçuklu sultanları tarafından beylik alâmetleri gelmiş olsun veya olmasın, bu iddia Osmanlı hanedanının hâkimiyet haklarını saltanat-hilâfet çerçevesinde meşrulaştırma gayretini gösterir.

Bu aşamada asıl mesele aynı dava için uğraş veren komşu Türkmen Uc beyliklerinin üzerinde hâkimiyetin meşrulaştırılması idi. Başka bir deyişle, bu aşamada Osmanlılık kavramı, Osman Gazi’ye bağlı gaziler-alpler ve bunlara bağlı gurupları içerisine alıyor, ayrıca Bizans sınırlarında fütuhata katılan akıncıları,

²⁰ Rıza Nur, *Türk Tarihi*, III, İstanbul 1973, s. 156; Karş. Yazızcızâde *Selçuknâme*’sinden naklen Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 104, n. 3.

²¹ Rıza Nur, *Türk Tarihi*, III, s. 156.

ahileri ve hatta Anadolu bacılarını da içerisine alacak şekilde genişliyordu. Osmanlı hanedanının diğer Türk beylikleri üzerindeki hâkimiyet mücâdelesi XV. Asra kadar önemli bir siyasi mevzu olarak varlığını sürdürmüştür. Osmanlı tarihçileri bu maksatla Osmanlı hanedanı için secereler tertib etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce ve kuruluşu sırasında gerek Orta Anadolu'nun be gerekse Batı Anadolu'nun sosyal vaziyetini ve buralarda mevcut olan maddi ve manevi kuvvetleri ve siyasal faaliyet tarzlarını genel hatlarıyla gösterdiğimizi ümit ediyoruz. 150 seneden beri büyük bir ilerleme kaydeden Slav ve Bizans tarihi araştırmaları XIII. Ve XIV. Yüzyıllarda Bizans'ın ve Balkanlar'ın sosyal ve siyasal hayatını oldukça açık bir şekilde meydana çıkardığı için burada Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu kolaylaştıran harici tesirleri ayrıca ele almayacağız. Binaanaleyh, gerek genellikle malum olan bu dış şartları, gerek bu büyük tarihî hadisenin sosyal unsurlarını göz önünde tutarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu dilimizin döndüğü kadarıyla ve şematik hatlarıyla izaha çalıştık.

Bununla birlikte Osman Gazi'nin şahsiyetinden hakkındaki bir-iki rivayetten bahsetmeden geçemeyeceğim. Osman Gazi tarihî kaynağa göre gayet salih, müslüman ve dindar bir kişiydi. Üç günde bir yemek pişirtip fukarayı ve salihleri toplayıp yedirmek, ayrıca giydirip kuşatmak adetiyle ve dul kadınlara daima sadaka verirdi.

Rivayete göre, bir gece bir köyde imamın evinde müsafır olduğunda yattığı odada bir musaf bulunmaktaydı. Hane sahipleri uykuya dalınca Osman Bey musafa doğru gidip ellerini kavuşturup sabaha dek durdu. Ev sahibinin uyanma vakti gelince, beni bu halde görmesinler diyerek uyur gibi yaptı. Bir aralık gözü daldı. Rüyada gördü ki, Allah tarafından şöyle deniliyor *“Ey Osman sen ki benim kelimama hürmet ve saygı gösterdin, ben de seni, senin evlâdını ve soyunu alemde ebedi muazzez, mükerrem ve muhterem kıldım.”*

Diğer bir rivayet de şöyledir. Osman Gazi'nin halkı arasında bir aziz şeyh vardı. Edebalı adındaki bu şeyh, kemal sahibi olup, kerametleriyle bütün diyarlarda meşhur olmuştu. Rüya ilmini çok iyi bilirdi. Bir zaviye yaptırıp, gelene geçene hizmet ederdi. Zaman zaman Osman Gazi de onun zaviyesine misafir olurdu. Bir gece Osman Gazi rüyasında görür ki, bu şeyhin koynundan bir ay çıkıp geldi ve kendi koynuna girdi. Hemen göbeğinde bir ağaç bitip, dünyayı tuttu ve onun gölgesinde dağlar var. O dağların dibinden pınarlar çıkıp akıp giderler. Kimi bağlar sular kimi çeşmeler akıtır. Ertesi gün Osman Gazi bu düşünü gelip bu azize nakl etti. Şeyh şöyle söyledi: *“Ya Osman! Müjdeler olsun. Sana ve senin evlâdına Hâk teâlâ saltanat verdi ve bütün dünya evlâdının himâyesine girecektir. Ayrıca kızım Mâl Hatun da sana helâl oldu.”* Şeyh bu tabir üzere kızını Osman Gazi ile evlendirdi. Şeyh'in Turgud adlı bir derviş vardı. Orada bulunduğu için Osman Gazi'ye şunları söyledi: *“Sana padişahlık verildi. Bize şükran olarak ne verirsin”*. Osman Gazi de ona bir köy bağışladı. Ancak okuma yazması olmadığı için bunu kağıda geçiremeyip, nişan olmak üzere bir maşrapa ile bir kılıcı dervişe tapu olarak verdi.

Rivayete göre Şeyh Edebalı 120 yaşında ölmüş, ondan bir ay sonra kızı Mâl Hatun vefat etmiş, Osman Bey onları kendi eliyle Bilecik’de defn ettikten sonra kendisi de üç ay sonra Söğüt’de fani dünyadan ahirete intikal etti. Rivayete göre Osman Gazi oğlu Orhan Bey’e Bursa’nın fethi müyesser olursa Gümüşlü kubbenin altına gömülmesini vasiyet etmişti. Osman Gazi’nin vasiyeti arasında oğluna hitaben şu meşhur sözleri de vardır. *“Ve dahi nasihatım budur ki, bir kimse sana Hâk teâlâ’nın buyurmadığı sözleri teklif etse, sen kabul etmeyesin. Tanrı buyruğundan gayri iş işlemeyesin. Bilmediğini din alimlerinden sorup anlayasın. Tahkik bilmeyince bir işe girişmeyesin. Ve dahi sana itaat edenleri hoş tutasın ve askerine ihsanı eksik etmeyesin ki, el-insân ‘abîdü’l-ihsân’dır.”*²².

²² Âşıkpaşaoğlu Tarihi, s. 16 vd.; Kitâb-ı Cihan-nümâ, I, s. 73, 81-85.

